

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Цокур Ольги Степанівни
на дисертацію **Семенової Олени Юріївни** з теми «**Андрагогічний підхід у підготовці здобувачів вищої освіти**»,
подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду,
утворену у Центральноукраїнському державному університеті
імені Володимира Вінниченка,
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Вивчення поданих Оленою Юріївною Семеновою матеріалів дисертації та анотації, а також ознайомлення з її науковими публікаціями за обраною темою, дає всі підстави стверджувати, що дисертанткою проведено системний аналіз складної наукової проблеми, актуальної для подальшої модернізації системи вітчизняної вищої освіти. Авторкою дисертації продемонстровано належний рівень обізнаності в галузі андрагогіки, теорії і методики професійної підготовки кадрів, а також оригінальний підхід до вирішення поставлених дослідницьких завдань, що дало змогу обґрунтовано і чітко сформулювати нові наукові положення, що виносяться на захист. Такий загальний попередній висновок підтверджується відповідністю поданої до захисту дисертації чинним вимогам, які висуваються до кваліфікаційних наукових праць означеної спеціальності.

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Зважаючи на вітчизняні освітні реалії сьогодення, на часі розробка більш дієвої стратегії інноватизації та гуманізації закладів вищої освіти – передумови відтворення інтелектуально-творчого капіталу та конкурентоспроможності української держави у повоєнний період задля підвищення іміджу на європейському й світовому ринках освітньо-наукових послуг. Отож, актуальність і своєчасність порушеної Оленою Юріївною Семеновою наукової проблеми є очевидними, оскільки її дисертаційне дослідження націлено на розробку та обґрунтування оригінальної моделі модернізації підготовки здобувачів вищої освіти другого – магістерського та третього – освітньо-наукового рівнів вищої освіти на засадах андрагогічного підходу в напрямку формування професіоналізму їхньої

особистості як носіїв специфічної – андрагогічної культури. До того ж гострота окресленої здобувачкою теми дослідження, понад усе, пов'язана із обраним нею вектором дослідницької уваги, що сфокусований на важливій передумові зміцнення авторитету вітчизняної системи вищої освіти через ініціювання розробки стратегії надання якісних освітніх послуг. Свідченням цього є намагання дисертантки здійснити в умовах експериментального навчання (див. розділ 3) кардинальний перехід від традиційної когнітивно-знаннєвої парадигми до антропологічної моделі організації освітнього процесу шляхом застосування провідних засобів андрагогічного підходу, в рамках якої більш повно і якісно відбувається задоволення освітніх, професійних та соціокультурних потреб магістрантів та аспірантів за властивими їм інтелектуальними, соціально-психологічними й віковими особливостями як дорослих осіб, автономних й персонально відповідальних за обраний освітній маршрут.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків. Аналіз тексту дисертації Семеновою О.Ю., провідні положення якої належним чином висвітлено в 19 опублікованих працях (с. 7-20), засвідчує, що основні концептуально-теоретичні позиції дослідження викладено послідовно й логічно обґрунтовано.

Слід відзначити чіткість методологічних орієнтирів дисертаційної праці, які відповідні настановам антропологічної парадигми, зокрема, ідеям студентоцентризму, подальшої демократизації та гуманізації освітнього середовища вищої школи. На схвалення заслуговує не лише умотивовано визначений здобувачкою науковий апарат дослідження, а й всебічно виважений навчально-методичний та діагностувальний інструментарій. Відтак, авторські інтенції узгоджуються із логікою саме інноваційного дослідження за заявленою спеціальністю.

На схвалення заслуговує й те, що дисертаційне дослідження Семеновою О.Ю. має тісний зв'язок з державними та галузевими науковими програмами, зокрема воно виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Освіта дорослих в Україні та світі» (номер державної реєстрації 0107U003865).

Одним із важливих позитивів дисертаційної роботи є те, що вона добре структурована (оскільки дисертанткою логічно узгоджено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, грамотно сформульовано провідну концептуальну ідею та гіпотезу дослідження (с. 28-30), для обґрунтування та підтвердження достовірності яких виважено відповідний арсенал теоретичних, емпіричних і статистичних методів), а виклад матеріалів кожного із трьох розділів відповідає параметрам наукового стилю.

Суттєво, що у процесі викладу матеріалів першого розділу дисертації – *«Андрагогічний підхід як предмет наукових досліджень»* – Семеновою О.Ю. системно відтворено багатовекторний науковий дискурс щодо порушеної проблеми.

Слід вітати намагання здобувачки максимально повно окреслити інформаційний потенціал базових для дослідження науково-педагогічних та андрагогічних джерел (с. 37-80), а також компетентно проведено аналітичну роботу щодо розкриття сутності і специфіки андрагогічного підходу, виокремлення його дидактичних пріоритетів, ролі і місця в теорії та практиці професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Авторка із розумінням справи доводить, що провідними чинниками актуалізації цінності андрагогічного підходу в системі сучасної вищої освіти є «утвердження пріоритету концепції неперервної освіти як сучасної антропоцентричної парадигми; стрімкий розвиток освіти дорослих; соціальне визнання здобутків андрагогіки як самостійної галузі освітніх, педагогічних наук» (с. 80), деталізуючи ще й власну дослідницьку позицію щодо змістового наповнення поняття «андрагогічний підхід» та інтерпретації його специфіки як сплаву «гуманістичності (що знаходить своє відображення у створенні дружньої, неформальної морально-психологічної атмосфери, заснованої на довірі, взаємній повазі, сумісній роботі при підтримці й відповідальності всіх учасників освітньої діяльності) й технологічності (використання повітряних засобів навчання,

найсучасніших інформаційно-комунікативних, цифрових, мультимедійних, діалогічних, проблемно-евристичних, інтерактивних технологій)» (с. 81).

Схвально, що другий розділ дисертації – *«Андрагогічний підхід як концептуальна основа модернізації підготовки здобувачів вищої освіти»* – містить повий і цікавий матеріал, котрий, з одного боку, фіксує реальний стан впровадження андрагогічного підходу в практиці вищої школи, а з іншого, – відображує комплексне уявлення дисертантки стосовно стратегії і тактики модернізації підготовки майбутніх викладачів на засадах андрагогічного підходу, що графічно зображено авторською моделлю організації їхнього навчання (с. 119), процес якого представлено єдністю мотиваційно-цільового, концептуально-стратегічного, організаційно-діяльнісного, змістовно-технологічного й діагностико-результативного блоків (с.107-122).

З приємністю констатуємо, що особливо цінним для підтвердження доцільності авторської моделі модернізації підготовки здобувачів вищої освіти на засадах андрагогічного підходу є матеріал параграфу 2.3, в якому дисертанткою конкретизовано сутність такого ключового поняття дослідження як андрагогічна культура, що визначена як провідна характеристика «кваліфікованого виконання ролей і функцій викладача-андрагога», тобто «як спосіб творчої самореалізації та міра досягнутого рівня розвитку особистості суб'єкта андрагогічного пізнання, проектування, спілкування та діяльності» (с.132).

До заслуг Семенової О.Ю. також слід віднести авторське бачення структури андрагогічної культури як професійно значущого новоутворення особистості викладача сучасного закладу вищої освіти в складі аксіологічного, когнітивного, технологічного й суб'єктного компонентів (с. 133), що заперечень не викликає.

Імпонує, що при викладі матеріалів третього розділу дисертації – *«Досвід експериментального впровадження андрагогічного підходу у підготовку здобувачів вищої освіти»* дисертантка зосередила належну увагу не тільки на описі сутності варіативного експерименту та способах практичної реалізації визначених андрагогічних умов (с. 132), а також на процедурі діагностування

рівнів сформованості андрагогічної культури досліджуваних за визначеними показниками і критеріями (с. 203-206).

На наше переконання, здобувачка має рацію, коли зауважує, що «традиційна – педагогічна модель підготовки здобувачів вищої освіти досить слабо сприяє формуванню їхньої андрагогічної культури» (с. 225), оскільки не враховує дії наступних андрагогічних умов (насичення змісту навчальних дисциплін та методики їх викладання у вищій школі концептуальними положеннями андрагогіки як теорії освіти дорослих; стимулювання рефлексивної позиції тих, хто навчається, в професійному самовизначенні з врахуванням специфіки розвитку їхніх когнітивних структур як дорослих; опора на індивідуальний досвід та здатність здобувачів вищої освіти як дорослих ідентифікувати себе в соціально-професійному контексті під час організації виробничої практики) (с. 220).

Практико-орієнтовану потужність дисертаційної роботи цілком підтверджує змістовне наповнення додатку А (в якому подано робочу програму навчальної дисципліни «Андрагогічна культура та майстерність викладача») та додатку В (в якому представлено професійне портфоліо викладача-андрагога з відповідними інструктивно-методичними матеріалами, доцільними для використання під час проходження асистентської практики здобувачів у закладах вищої освіти), що заслуговує на увагу.

Загалом, вивчення матеріалів трьох розділів дисертації Семенової О.Ю. та висновків до них вказує на те, що провідні завдання дослідження конструктивно вирішено, мету досягнуто, гіпотезу підтверджено (за λ – критерієм Колмагорова-Смирнова). Отже, основні наукові положення та висновки дисертаційного дослідження слід вважати логічно виваженими, науково обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації. Не викликає жодних сумнівів новизна представленого Семеновою О.Ю. дослідження, оскільки *вперше* обґрунтовано розвивально-виховний потенціал андрагогічного підходу як інноваційної концептуальної основи модернізації

підготовки здобувачів вищої освіти; *спроектовано* модель модернізації професійної підготовки здобувачів вищої освіти на засадах андрагогічного підходу, представлену єдністю функціонування мотиваційно-цільової, концептуально-стратегічної, організаційно-діяльнісної, змістовно-технологічної й діагностико-результативної складових; *виявлено* андрагогічні умови, які забезпечують формування андрагогічної культури здобувачів вищої освіти; *визначено* сутність андрагогічної культури як професійно значущого новоутворення особистості викладача сучасного закладу вищої освіти та її структуру в складі аксіологічного, когнітивного, технологічного й суб'єктного компонентів.

Незаперечним є практичне значення дисертаційної роботи, адже в ній закладено чимало конструктивних ідей, котрі зацікавлять не тільки здобувачів і викладачів, але й менеджерів закладів вищої освіти в контексті комплексного і системного врахування сучасних тенденцій щодо її інноватизації, модернізації та гуманізації. Зокрема, запропонований елективний курс «Андрагогічна культура та майстерність викладача» та «Професійний портфоліо викладача-андрагога» доцільні для застосування у процесі підготовки й перепідготовки викладацького персоналу закладів вищої та післядипломної освіти, в системі підвищення кваліфікації. Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі оновлення робочих програм з педагогічних та андрагогічних дисциплін, створення методичних посібників і рекомендацій для викладачів-андрагогів, які працюють з дорослими.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення й результати дисертаційної роботи Семенової О.Ю. викладено в 19 публікаціях, із них – 1 стаття у науковому наукометричному виданні (WOS), 1 стаття – у закордонному науковому виданні (монографії), 5 статей – у фахових наукових педагогічних виданнях України, 12 статей – в матеріалах науково-практичних конференцій. Апробація результатів дослідження здійснена на 8 міжнародних, 2 усеукраїнських та 2 регіональних науково-практичних конференціях. Творчі

здобутки дисертантки успішно упроваджено в практику діяльності 6 закладів вищої освіти України, які підтвердили їх теоретичну значущість, новизну та практичну цінність.

Аналізуючи повноту викладення результатів дослідження в опублікованих працях дисертантки правомірно констатувати, що:

– у висновках до кожного з 3-х розділів дисертації наведений перелік праць здобувачки, які повністю відображають їх зміст;

– кількість публікацій здобувачки за темою дисертації у наукових фахових виданнях України та у зарубіжних періодичних виданнях відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про присудження ступеня доктора філософії» від 06 березня 2019 р. № 164 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. №341).

Отже, кількість та обсяг публікацій здобувачки, їх тотожність змісту дисертації, відповідає чинним вимогам щодо кваліфікаційних праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії із заявленої спеціальності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Результати аналізу дисертаційної роботи Олени Юріївни Семенової дають усі підстави стверджувати про її фундаментальність і кваліфіковане розв'язання всієї сукупності окреслених завдань дослідження. Однак, як і в будь-якій роботі подібного роду, в ній наявні питання, що спонукають до дискусії, з приводу яких висловимо окремі зауваження й побажання:

1. У першому розділі дисертації бракує аналізу найсучасніших андрагогічних досліджень, які були проведені європейськими науковцями в рамках болонських ініціатив стосовно вдосконалення освіти дорослих та компетентності викладача-андрагога, опублікованих в наукових виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах даних Web of Science та Scopus.

2. Інформативні таблиці 2.1.1 (с. 91-95) та 2.1.2 (с. 97-104), які обіймають 14 сторінок основного тексту дисертації, бажано було б винести у додатки.

3. У параграфі 2.2. не завадило б конкретизувати робочі визначення понять «модель» та «модель модернізації підготовки здобувачів вищої освіти».

4. Для підтвердження достовірності даних констатувального діагностичного зрізу у додатках доцільно було б висвітлити тексти та інструкції до застосованих опитувальників (с. 198-199), за якими у досліджуваних здобувачів вищої освіти було діагностовано рівні прояву потреб у пізнанні, досягненнях та саморозвитку.

5. Потребує додаткового пояснення причина вияву з боку здобувачки не належної поваги до наукового керівника з основної бази дослідження (який, як видно з тексту дисертації (с. 27), був призначений на основі рішення Вченої ради Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (протокол № 3 від 19 листопада 2019 р.) та з цього часу аж до 26 червня 2023 р. опікував всі етапи її науково-дослідницької роботи (с. 31), включаючи експеримент з модернізації підготовки здобувачів вищої освіти на засадах андрагогічного підходу, проведений упродовж 2020–2022 р.р. (с. 197) та опублікування 19 праць (с. 17-20), в яких дисертантка ідентифікована як аспірантка ОНУ ім. І.І. Мечникова), оскільки його чомусь не удостоєно честі бути представленим на титульній сторінці дисертації, на якій, попри наявності словосполучення «Наукові керівники: », зазначений лише один з них, призначений рішенням Вченої ради Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Випниченка 26 червня 2023 р. (протокол № 16). З цього виникає запитання: Чи є цілком достовірними і повними відомості, які представлені на сторінці 1 дисертації, щодо її наукового керівництва чи ні?

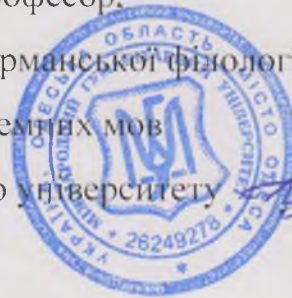
Натомість, висловлені зауваження та побажання, які здебільшого стосуються покращення способів оформлення матеріалів дисертаційного дослідження, не знижують його наукової новизни, теоретичної значущості й практичної цінності.

Загальні висновки і оцінка дисертації. Підсумовуючи вищезазначене, наголошуємо, що Олена Юріївна Семенова якісно виконала актуальне наукове дослідження з теми: «Андрагогічний підхід у підготовці здобувачів вищої освіти», яке за науковим рівнем, змістом та оформленням відповідає вимогам МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня

2017 р. № 40 (з наступними змінами). Оскільки дисертація є самостійною та завершеною кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису, котра за своєю актуальністю, ступенем новизни, теоретичною значущістю, практичною цінністю одержаних результатів відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. №502), вважаю, що її автор – Олена Юріївна Семенова – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук, професор,
 професор кафедри романо-германської філології
 та методики викладання іноземних мов
 Міжнародного гуманітарного університету

[Signature] О.С. Цокур

Підпис засвідчено

